

Sisäministeriölle
13.8.2021

Lausuntopyyntö VN/6071/2021-SM-2

Asia: Luonnos hallituksen esitys eduskunnalle laajamittaiseen maahantuloon varautumisen kehittämistä koskevaksi lainsäädännöksi

Pakolaisneuvonta ry:n lausunto

Pakolaisneuvonta kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto esitysluonnoksesta.

Koska Sisäministeriön maahanmuutto-osaston 7.7.2021 lausuntopyyntöä täydentävään sähköpostiviestiin viitaten, EASO:n tukeen turvautumista koskevat ehdotukset on tarkoitus poistaa esityksestä ja valmistella ne uudelleen syksyn kuluessa uuden asetuksen mukaisiksi, lausumme nyt esityksestä vain muilta osin. Lausunnossa keskitytään kansainvälistä suojelua hakevien oikeusturvan näkökulmasta merkityksellisiin luonnoksen ehdotuksiin ja kirjauksiin.

Yleistä

Luonnoksessa tuodaan tavoitteena esiin laajamittaiseen maahantuloon varautumista koskevan lainsäädännön täsmentäminen sekä valtakunnallisen ja alueellisen varautumisen koordinaation ja suunnittelun selkeyttäminen. Lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että Maahanmuuttovirasto vastaisi varautumisesta kansainvälistä suojelua hakevien tai tilapäistä suojelua saavien vastaanoton järjestämiseksi laajamittaisen maahantulon tilanteessa. Lisäksi luonnoksessa ehdotetaan säilöönoton kapasiteetin kasvattamiseen liittyviä säädöksiä ja että laajamittaisen maahantulon tilanteessa säilöönottoyksikköön voitaisiin ottaa tilapäisesti muuta kuin virkasuhteista henkilöstöä ohjaus- ja valvontatehtäviin.

Pakolaisneuvonta pitää luonnoksen tavoitteita sinänsä hyvinä ja perusteltuina, mutta esitettyjä keinoja riittämättöminä tai yksipuolisina. Pakolaisneuvonta katsoo, että luonnoksessa säilöönotto ja sen lisääminen painottuvat liikaa eikä siinä ole arvioitu kansainvälistä suojelua hakevien oikeusturvan takaamista myös laajamittaisen maahantulon yhteydessä edistäviä keinoja. Pakolaisneuvonta katsoo, että esityksessä tulisi nostaa vahvemmin esiin säilöönoton vaihtoehtoja ja myös Suomessa tulisi toteuttaa todellisia vaihtoehtoja säilöönnotolle sekä lopettaa lasten säilöönotto kokonaan.

Luonnoksessa tulisi paremmin arvioida ja huomioida syksyn 2015 poikkeustilanteessa ja sen jälkeen havaitut todelliset ongelmat ja ratkaisumahdollisuudet laadukkaana turva- paikkamenettelyn turvaamiseksi myös laajamittaisen maahantulon tilanteessa. Luonnoksessa esimerkiksi korostuu säilöönottokapasiteetin kasvattamisen tärkeys, vaikka ei ole edes selvitetty, olisiko säilöönnotolle tuolloin poikkeustilanteessa ollut enemmän tarvetta. Luonnoksessa ei huomioida esimerkiksi oikeudellisen neuvonnan ja oikeusavun puutteen merkitystä, vaikka tämä on nostettu esiin useammassakin selvityksessä.

Luonnoksessa nostetaan esiin, että laajamittaisen maahantulon tilanteessa on vaarana, ettei maahantulijoiden hallintaa, rekisteröintiä ja vastaanottoa pystytä järjestämään hallitusti eikä oleskelulupamenettelyä toteuttamaan nopeasti. Maahantulon hallintaan ja menettelyn kestoon liittyvien riskien lisäksi tulee nostaa esiin myös oikeusturvariskit. Valmistelussa on huomioitava syksyn 2015 poikkeustilanteen jälkeen menettelyn ja päätöksenteon nopeuttamisen painottamisesta aiheutuneet oikeusturvaongelmat ja alkuvaiheen hätäilyn vaikutus turvapaikkamenettelyn laadun romahtamiseen sekä myös menettelyjen kokonaiskeston pitkittymiseen. Vastaanotto toiminnan osalta on huomioitava syksyn 2015 poikkeustilanteen aiheuttamat jopa vuosia kestäneet ongelmat liittyen esimerkiksi siihen, että useissa vastaanottokeskuksissa haavoittuvassa asemassa olevien tunnistaminen ei toteutunut missään määrin eivätkä hakijat saaneet käytännössä mitään oikeudellista neuvontaa alkuvaiheessa.

Luonnoksessa ei ole riittävästi huomioitu esimerkiksi yleisen oikeudellisen neuvonnan tarvetta ja merkitystä laajamittaisen maahantulon tilanteissa ja miten se ja oikeusavun piiriin ohjaaminen turvataan. Esityksessä tulisi nostaa esiin myös se, että laajamittaisen maahantulon tilanteissa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota siihen, miten turvataan erityisen haavoittuvassa asemassa olevat hakijoiden ja heidän erityistarpeittensa tunnistaminen ja tarvittavan tuen turvaaminen.

Luonnoksessa esille nostettujen vastaanottokeskustilojen riittävyden lisäksi olennaista on asianmukaisten vastaanottopalvelujen laadun sekä tähän liittyen riittävän ja asiantuntevan henkilökunnan turvaaminen.

Luonnoksen mukaan se on valmisteltu virkamiestyönä sisäministeriössä, yhteistyössä erityisesti Maahanmuuttoviraston kanssa ja sitä valmisteltaessa on kuultu ainoastaan viranomaisista. Pakolaisneuvonta pitää tärkeänä, että jatkossa säädösvalmistelussa kuullaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja laajasti jo luonnosvaiheessa myös kansalaisyhteiskunnan asiantuntijoita.

Varautumisen koordinaatio ja Maahanmuuttoviraston johtovastuu

Luonnoksessa ehdotetaan lakia muutettavaksi siten, että laajamittaiseen maahantuloon varautumisen suunnittelua koskeva tehtävä siirretään Maahanmuuttovirastolle kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien osalta. Pakolaisneuvonta katsoo, että ehdotus on tältä osin perusteltu.

Säilöönotto ja säilöönottokapasiteetin kasvattaminen

Luonnoksessa ehdotetaan säännöksiä, jotka antaisivat mahdollisuuden "kasvattaa säilöönoton kapasiteettia normaaliajan häiriötilanteissa nykyistä nopeammin". Sääntelyllä pyritään turvaamaan säilöönottojärjestelmän toimintakykyä ja vastaamaan säilöönoton tarpeen mahdolliseen lisääntymiseen. Esitystä perustellaan myös sillä, että säilöönoton kapasiteetin kasvattaminen antaisi mahdollisuuden selvittää lisää maahan tulevien henkilöllisyyttä ja maahantulon perusteita, jos se ei olisi järjestelykeskusten puitteissa riittävästi mahdollista.

Pakolaisneuvonta katsoo, että säilöönoton kapasiteetin kasvattamisen sijaan tulisi viipymättä kehittää ja toteuttaa säilöönoton vaihtoehtoja. Säilöönoton vaihtoehdot on käytännössä sivuutettu lausunnossa kokonaan. Lasten säilöönotto sekä myös erityisen

haavoittuvassa asemassa olevien ulkomaalaisten säilöönotto tulee kieltää. Kaikkien haavoittuvassa asemassa olevien turvapaikanhakijoiden sijoittaminen poliisivankilaan tulisi kieltää.

Säilöönottoyksikön henkilöstö

Luonnoksessa ehdotetaan, että laajamittaisen maahantulon tilanteessa säilöönottoyksikköön voitaisiin hankkia tilapäisesti muuta kuin virkasuhteista henkilöstöä hoitamaan ohjaus- ja valvontatehtäviä. Myös laajamittaisen maahantulon tilanteissa on tarpeen varmistaa, että henkilöstö toimii virkavastuulla, minkä johdosta henkilöstön tulee olla virkasuhteessa. Säilöönotto tarkoittaa vapaudenriistoa ja kuten luonnokseenkin on kirjattu, säilöönottoyksikön ohjaus- ja valvontatehtävät sisältävät merkittävää julkisen vallan käyttöä. Pakolaisneuvonta vastustaa tältä osin esitystä.

Tilapäisen henkilöstön käyttömahdollisuus tulee vähintään rajata niin, että sen voidaan katsoa olevan välttämätöntä vain aloitetun rekrytoinnin keston ajan. Ottaen huomioon säilöönottokeskuksen henkilöstön tehtävät ja luonne, ei virkasuhteisiin siirtymistä voi jättää riippumaan jostain niin epämääräisesti määritellystä kuten luonnoksessa kuvattu "säilöönottoyksikön toiminnan vakiintuminen pysyväisluonteiseksi".

Myös luonnoksessa nostetaan esiin, että ohjaus- ja valvontatehtävien suorittamisen kannalta keskeistä on henkilöstön koulutus, asiantuntemus ja sopivuus tehtäviin. Erityisesti voimankäyttöä koskevan koulutuksen merkitys ja se, että yksityisellä turvallisuusalan henkilöstöllä on koulutusta tähän jo valmiiksi, korostuu lausunnossa. Ottaen huomioon, että säilöönotossa on kyse ulkomaalaisten ja usein haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten hallinnollisesta vapaudenriistosta, on huolestuttavaa, että yksityiset turvallisuusalan yritykset nostetaan esiin keskeisinä toimijoina, muiden koulutusten ja muun erityisosaamisen sijaan.

Marjaana Laine
johtava lakimies
Pakolaisneuvonta ry